

Центар за Истражување и Креирање на Политики

Кратка Анализа бр.13
по повод

**ЗАДОЛЖИТЕЛНО ИЗУЧУВАЊЕ НА ВЕРОНАУКА
ВО ОСНОВНИТЕ УЧИЛИШТА ЌЕ БИДЕ ВОВЕДЕНО
ОД УЧЕБНАТА 2008/2009 ГОДИНА**

Скопје

Центар за Истражување и Креирање на Политики (ЦИКП) е независен и непрофитен истражувачки институт настанат како резултат на потребата од независни, темелни и точни истражувања во областа на применетите (јавните) политики. ЦИКП подготвува анализи и го набљудува процесот на креирање политики во Македонија. Со своите истражувања и објективни анализи базирани на факти и теренски истражувања Центарот се стреми да покрене дебата околу битни социо-економски прашања за Македонија. ЦИКП се состои од група на експерти од земјата, како и надворешни соработници од повеќе Европски земји. Експертите се образовани и имаат искуство во разни области како на пример-политикологија, право, економија, меѓународни односи, и социологија.

ЦИКП цели кон пополнување на јазот помеѓу законските решенија и јавните политики и реалната ситуација преку конкретни анализи како и лобирање (advocacy) на истите. Областите во кои членовите на ЦИКП моментално работат се следниве:

- а) Социо-економски Развој на Општините
- б) Истражување на Македонската Политичка Сцена преку Студии на Јавното Мнение т.н., Студии Пред и После Избори (national election studies на Универзитетот во Мичиген)
- в) Истражувања во Здравството и Здравствената Заштита (финансирање, рационализација на здравствените услуги, и т.н. quality assurance)
- г) Социјално Осигурување (пензиски системи)
- д) Добро Владеење (мониторинг на децентрализацијата на локално ниво)
- ѓ) Градење на Капацитети на НВОа, групи на граѓани и професионални организации преку тренинзи за тоа како се вршат истражувања на јавните политики (policy analysis).
- е) Евроинтегративни процеси
- ж) Евалуација на ефикасноста на јавните политики/регулативите/законите
Сметаме дека подготовката на студии на случај за Македонските социо-економски проблеми на микро ниво ќе го помогне процесот на креирање на добри односно квалитетни јавни политики. Исто така, убедени сме дека е повеќе од потребно да се работи на евалуација на јавните политики во различните сектори за истите да бидат подобрени и поблиски до потребите на граѓаните

ЗАДОЛЖИТЕЛНО ИЗУЧУВАЊЕ НА ВЕРОНАУКА ВО ОСНОВНИТЕ УЧИЛИШТА ЌЕ БИДЕ ВОВЕДЕНО ОД УЧЕБНАТА 2008/2009 ГОДИНА

Ова неодамна го соопшти министерот за образование и наука, додавајќи дека учениците ќе имаат можност да одберат еден од двата изборни предмети, историја на религиите или класична веронаука. Вторава, засега, нуди изучување на една од двете најголеми религии во земјава, православното христијанство и исламот.

Е сега, замислете си вие еден наш ортодоксен Евреин кој задолжително мора да избира помеѓу за него три еднакво неприфатливи опции: православие, ислам или историја на религии. Не само што сиве овие понудени опции не се во согласност со неговото верување, ами и се косат со неговото право да си го воспитува детето во духот на своите верски убедувања! (Првите две се апсолутни вистини кои ја исклучуваат неговата апсолутна вистина. Третата, опфаќајќи повеќе религии и обработувајќи ги од историски аспект, со себе повлекува опасност од релативизирање на неговата верска догма, која тој сака да остане единствена и апсолутна по секоја цена, бидејќи во спротивно му се руши сиот негов систем на вредности.)

Ова е само една причина заради која Центарот за Истражување и Креирање Политики (ЦИКП) смета дека предложениот модел не дава задоволителен одговор на уставно-правните прашања кои се поставуваат при секој обид за воведување веронаука во јавното образование. Првото од нив е „дали воведувањето веронаука во јавното образование значи верско дејствување во

рамки на државни институции?“ Второто, кое е на некој начин поврзано со првото, е „дали преку воведувањето веронаука во јавното образование, државата всушност дава повластен третман на одредени религии или не?“

Нашиот Устав и законите, барем засега, бараат негативен одговор на поставените прашања. Воведувањето веронаука во јавното образование е дозволено само ако тоа не значи верско дејствување во рамки на државни институции и давање повластен третман на одредени религии од страна на државата во однос на други.

Кога истите прашања беа поставени пред нашиот Уставен Суд во 2002-та, тој нив ги одговори потврдно. Тогашниот обид на државата да воведо веронаука во јавното образование беше протолкуван како верско дејствување во рамки на државни институции и имплицитно - како начин да им се даде повластен третман на одредени религии. Следствено на тоа, обидот беше прогласен за неуставен.

Ако се занемари алтернативата - изучување на историја на религиите, која си е приказна сама за себе и на која ќе се навратиме во некоја друга прилика - денес имаме ситуација која во голема мера наликува на таа од 2002-та. Од тоа што се лиферуваше како информација за јавност произлегува дека разликата се состои само во три нешта. Наместо свештени лица предавањата ќе ги држат теолози, наместо од трето предметот ќе се изучува од петто одделение, и наместо избран тој ќе биде задолжителен.

Првите две разлики водат кон ослабување на професионалната конотација на веронауката како предметна опција. Тоа особено се однесува на првата од двете. Имено, кога предметот го држат теолози акредитирани од државата наместо свештени лица делегирани од верските заедници, судот потешко ќе може да го оцени воведувањето веронаука во јавното образование како верско дејствување во рамки на државни институции. Затоа, може да се очекува дека овие измени ќе ги зголемат шансите новиот предлог на Владата да го мине тестот на уставност во случај тој да се најде пред Уставен Суд. Ова дотолку повеќе што е најавена и измена на член 13 од Законот за Основно Образование, кој сега изречно забранува верско дејствување во основните училишта и кој претставуваше непосредна основа врз која Уставниот Суд ја темелеше својата одлука во 2002-та.

Трета разлика пак, ќе биде најголемата пречка овој предлог да се прифати и спроведе во пракса. Таа се однесува на ограничениот, а во истовреме задолжителен избор кој им се нуди на граѓаните - учениците и нивните родители. Да нема забуни, и во претходниот случај изборот беше ограничен - се сведуваше на или православие или ислам. Но тој не беше задолжителен - постоеше можност да не се избере ништо, бидејќи предметот имаше статус на изборен. Сега тој избор не само што е ограничен - или православие или ислам или историја на религии, туку е и задолжителен - граѓанинот мора да избира помеѓу трите дадени опции! Вратете се сега за момент на примерот со нашиот Евреин? Што да избере он пустиот?

Затоа, дури и да го убедиме судот и граѓанството дека новиов предлог за воведување на веронаука нема да претставува верско дејствување во рамки на државни институции (заради првите две измени во предлогот и најавените измени во Законот за Основно Образование), како ли ќе го убедиме дека тоа не значи и давање повластен третман на православието и исламот од страна на државата?

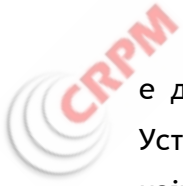
Една можност е да се тврди дека се било оставено на граѓаните. Тие можеле да изберат и историја на религиите ако сакале, но не го направиле тоа, ами се решиле за изучување на православието или исламот. Кој тогаш би можел да и префрли на државата дека преку воведувањето на веронаука, таа всушност обезбедува повластен третман на одредени религии? Таа не одлучила ништо, туку само го спровела на дело изборот на граѓаните. А впрочем, тоа е и основната задача на една демократска држава, зарем не? И кој е сега тој суд што ќе го оспори легитиметот на граѓанскиот избор, постигнат по најдемократски пат?

Сепак, оваа можност е правно неиздржана и не би можела да помине. Ова оттаму што во моментот кога државата ќе го санкционира изборот на граѓаните, во смисла на негово прифаќање и спроведување, изборот на граѓаните станува избор на државата, и таа понатаму може да се смета за одговорна за сите дејства и последици кои произлегуваат од него. Имајќи предвид дека граѓаните се исправени пред тесно ограничен избор во рамките на опцијата веронаука (или православие или ислам,) многу е извесно дека во дадениов случај, т.е. ако се

избере опцијата веронаука, изборот ќе може да се протолкува како државен обид за обезбедување повластен третман на одредени религии. Притоа, тој повластен третман не ќе може да се правда со образложението дека православието и исламот имаат значително поголем број на следбеници во однос на другите религии во Македонија. Само посебе тоа е точно. Но бројките се потполно небитни кога станува збор за верското уверување. Последново е фундаментално право, и како такво, изземено е од сферата на демократски процеси; волјата на мнозинството тука не игра никаква улога. Со оглед на сево ова, новиот предлог најверојатно ќе падне на Уставен Суд.

Другата можност е да се тврди дека нашиот Устав никаде изречно не споменува забрана за давање повластен третман на одредени религии. Тоа е точно. Дури може да се рече и дека Уставот всушност дава повластен третман на највлијателните верски заедници во Македонија со тоа што по име ги набројува во Амандман VII.

Но истиот тој Амандман VII го востановува начелото на одвоеност на државата од верските заедници и религиозни групи. Воедно, го афирмира и начелото на еднаквост на сите верски заедници пред законот. Кога овие начела ќе се толкуваат во заедништво со правото на недискриминација по основ на верско уверување (член 9,) гаранцијата на слободата на верското уверување (член 16 став 1) и слободата на вероисповеста (член 19 став 1 и 2,) многу лесно може да се дојде до заклучок дека духот на Уставот всушност наложува една таква забрана. Ваквото телеолошко и системско толкување

е дозволено и легитимно кога станува збор за краток и општ Устав каков што е нашиот. И повторно, новиот предлог најверојатно ќе падне на Уставен Суд.

За да се избегне тоа, ЦИКП смета дека е потребно:

- (1) Предлогот да се доработи, и тоа во следниве насоки:
 - (а) Предметот да стекне статус на избран, или
 - (б) Ако остане задолжителен, тогаш да се дозволи иземање по основ за верско убедување (така што нашиот Евреин од примерот ќе може да рече - „фино учете си вие што сакате, мене оставете на мира, ништо од тоа што нудите не е во согласност со моите верувања,“) или
 - (в) Да се понудат повеќе можности за избор во рамките на опцијата веронаука (не само православие и ислам, ами и католицизам, протестантизам, евангелиски методизам, потоа јудеизам итн, а со цел да им се излезе во пресрет на сите засегнати граѓани) и/или
- (2) Да се измени Уставот, во насока на изречно давање повластен третман одредени религии од страна на државата.

Од правен аспект, тоа не е ништо страшно, а ниту пак е нешто што не би можело да се оправда. Впрочем, во светот постојат многу такви правни системи и држави, кои патем кажано, добро функционираат. Од политички, социолошки, па и економски аспект ако сакате, работата сепак може да изгледа многу поинаку.

Од сево ова произлегува дека правни проблеми околу воведувањето на веронауката во јавното образование сеуште постојат. Но тоа не значи дека не постои и начин за нивно надминување. Потребно е само тие што ја туркаат оваа иницијатива да опстојат на констатацијата дека веронауката е нешто што му е потребно на Македонското општество. Имајќи ги предвид неговите особености - етнички и јазични разлики и поделби кои во голема мера се потврдуваат по верски линии - ние не сме убедени во тоа.